Nezaměstnanost, zkrácení pracovní doby a náš venkov.

Dr. F. Fousek poznamenal onehdy v Nár. Listech zcela případně, že náš národ na venkově a z velké části i ve městech smýšlí selsky a že jest proto nedůvěřivý a skeptický.

Tato skepse jeví se také v tom, že venkov se staví na velmi kritické stanovisko, pokud jde o stoupající nezaměstnanost v našem podnikání, zejména průmyslovém. Náš venkovan, stejně muž jako žena, pilný a pracovitý až do úpadu, nikdy kolem sebe nezaměstnaných nevidí, a je tudíž v hloubi své duše přesvědčen, že každý, kdokoliv zaměstnání hledá, je také vždy najde. Že by museli býti někde nezaměstnaní, tomu náš venkovan prostě nevěří. Proto narážejí návrhy na stoupající náklady na nezaměstnanost na tuhou opposici venkovských vrstev. Mluvíme-li o psychologii tohoto odporu, nesmíme zapomínati při tom, že tento návrh přichází právě v době těžké hospodářské krise, při níž venkovu je nepochopitelný průběh cenového procesu, zvláště pomalé přizpůsobení detailních cen rychlému pádu cen, jež za své výrobky obdrží zemědělský producent. Není divu, že tato situace zvyšuje ještě ostří a prudkost kritiky návrhu, jehož neudržitelnost z důvodů věcných jest naprosto jasná.

Poměry na vesnici vyvinují se v poslední době již opravdu tak, že si bude sedlák a chalupník pomalu již muset přáti, aby měl den 48 a nikoliv jen 24 hodin. U nás na velkostatcích měli jsme poněkud větší nabídku pracovních sil pouze 2—3 roky po pozemkové reformě, dnes jest nabídka volných deputátníků již nedostatečná. Zejména jako krmiče ve stájích máme zaměstnané skoro výlučně staré lidi. mladí čeští dělníci se k tomuto oboru již nehlásí, ač jest nejvděčnější a nejlíp placen. Mimo to zaměstnáváme ve stájích ovšem i mladší Němce, především říšské Němce (tzv. švýcary, Obermelker, Melker) mimořádně dobře placené, ale velmi nestálé, jak o tom svědčí každodenní insertní část „Venkova". Proč se k tomuto mimořádně dobře honorovanému zaměstnání nehlásí také čeští hoši, zůstává mně již dávno hádankou, zejména poněvadž dobře vím, že skoro všichni tito tzv. švýcaři jsou rodáky právě z nejprůmyslovějšího území severních Čech a Saska. V poslední době, zejména letos, měly velkostatky v důsledku všeobecné pracovní krise poněkud hojnější nabídku dělnictva, hlavně ženského, ale to bude pravděpodobně také jen přechodné.

Střední selský majetek ocitá se však právě v této době vypjaté světové nezaměstnanosti v nejhorším nedostatku pracovních sil

(jak jest to paradoxní!), stupňovaným ještě zmenšenou natalitou let 1915—1919. Na Podřipsku a v Polabí jsou selské vesnice o 50—60 číslech, kde mají čeledína již jen ve 4 nebo 5 statcích, u nás na Českomoravské vysočině jsou pak osady s drobnějším selským majetkem, kde nenaleznete čeledína nebo služku již vůbec. A to i přes to, že se platové, bytové a služební poměry svobodné čeledi po převratu neobyčejně zlepšily, zejména v krajích zámožnějších. Tento hrozivý nedostatek pomocného dělnictva mohl se za letošních žní a sklizně okopanin malým, větším a středním rolníkům státi přímo katastrofálním. Počasí minulého léta a podzimu bylo, jak známo, nadmíru extrémní, v květnu a červnu, kdy potřebují kultury zavlažení, panovalo úporné sucho, v červenci, srpnu a září pak, kdy sklízíme seno, obilí a okopaniny, měli jsme neustále deště (v srpnu a září na př. měli jsme na Českomoravské vysočině 55 deštivých dnů). Leckdes počalo se sklízet až po 15. srpnu, na velkostatcích namnoze až počátkem září. Velkopodnik, pokud vůbec obilí zdravé sklidil (mnoho obilí vzrostlo a zkazilo se), pomohl si tu jakžtakž stroji, traktory, samovazači a pod., majetek selský, zbaven svého někdejšího dělnictva, musel však sám nasadit poslední trošku síly manželů i dětí, aby využil do krajnosti těch několik lepších dní, které jsme měli. Je-li tažný dobytek po této nebývale namáhavé sklizni hubený a vysílený, nepochybuji, že odnesl to i leckterýs slabší organismus hospodáře, selky a dítek na svém zdraví. A kdo bude se tedy divit, má-li po takovémto příšerném létě, jehož není pamětníka, náš sedláček a chalupník pouze útrpný úsměv, slyší-li slovo „nezaměstnanost"?

Když pak náš zemědělec, maje veškeré své myšlenky obráceny k tomu, aby práce v srpnu a září zmeškané v příznivějším říjnu a listopadu dohnal, pojednou v novinách dočetl se o tom, že ta „nezaměstnanost", jež jest mu nepochopitelným pojmem, má býti odstraňována zkrácením pracovní doby, a to dokonce i v zemědělství, nemohl si celou věc vyložit jinak, nežli že jde o návrh, který ukazuje naprostou neznalost skutečných poměrů na venkově.

Jako účel a cíl osnovy o zkrácení pracovní doby na pouhých 40 hodin týdně jest označeno výslovně odstranění nezaměstnanosti. Není-li však v celém velkém výrobním odvětví vůbec nezaměstnanosti, naopak je-li tam citelný nedostatek dělnictva a „přezaměstnanost", zejména u podnikatelů menších, co tam kdo chce s lékem, jenž se tam naprosto nehodí? Připadá mně to právě tak, jako kdybychom vysíleného a vyhublého člověka, jenž potřebuje nutně zlepšení výživy, chtěli léčit nějakou odtučňovací kurou. Pomohli bychom mu snad zanedlouho — ale do hrobu!

Pracovní doba v zemědělství nedá se prostě určovat nijakými lidskými programy nebo zákony, zde rozhoduje od počátku provozování orby člověkem nepsaný zákon přírody, proti němuž není žádného odvolání. Dokud se nepodaří člověku určovat si počasí — a kdo ví, podaří-li se mu to vůbec kdy — bude prvním a rozhodu-

jícím živlem v zemědělství vždy a za všech okolností pouze příroda a živly, nikdo jiný a nic jiného. A podobně určuje pracovní dobu zaměstnanců ve stájích také jen přirozená povaha hosp. zvířectva. Technika změnila a změní tu jistě ještě mnoho, ale povahu a funkce zvířecího ústrojí zažívacího přece stejně změnit nedovede jako počasí nebo poměry klimatické. Proto se ani osmihodinová doba pracovní v zemědělství nevžila a nevžije. Je-li možno a nutno, pracujeme prostě tak dlouho a tolik, kolik se dá a kolik vydržíme — je-li nepohoda, jako na př. letos v srpnu a září, pracujeme denně třeba i v době žňové jenom dvě hodiny nebo i žádnou. Podobně jest pracovní doba i v zimě silně zkracována, obmezujíc se často pouze na práci stájovou.

V zemědělském velkopodniku jest jakékoliv zkrácení pracovní doby neproveditelné již z toho důvodu, že není tu prostě jiných, kteří by pracovali v hodinách, o něž by práce nynějších dělníků měla byti zkrácena. A i kdyby tu byli, nedali by se ani zaplatit, poněvadž není z čeho. V době, kdy se podstata značného počtu zemědělských a lesnických velkopodniků stravuje, kdy i nejlepší velkostatky nesou nejvýše 3% a kdy tolik velkopodnikatelů zemědělských bankrotí a se vyrovnává, není na sebemenší zvýšení osobní režie přece ani pomyšlení. Já osobně mám za to, že průměrná pracovní doba v zemědělských velkopodnicích v budoucnu spíše stoupne, a to z důvodu dvojího: jednak vzrůstá používání strojů, jichž se bude hledět využít, jednak přikloňují se i velkopodniky víc a více intensivnější výrobě živočišné, což samo sebou vyžaduje delší pracovní doby. A strojová a stájová práce znamená pak ovšem i zvýšený výdělek odborného dělnictva proti ostatnímu dělnictvu neškolenému, čímž dojde se oklikou konečně k témuž cíli, k němuž směřuje ve svém jádru osnova o zkrácení pracovní doby.

V podniku středním a drobném, u sedláka a u chalupníka (jimž patří přes 90% vší zemědělské půdy republiky), v němž spočívá práce především na členech rodiny a na silně se ztenčujícím počtu svobodné čeledi, jak řekl jsem již nahoře, nedá se délka pracovní doby prostě nijak předpisovati. Tam pracují 12—16 hodin denně, jak právě mohou a musí. Čím budou míti čeledi méně, tím budou ovšem pracovat déle. Pouze v tom případě, bude-li počet dětí v těchto rodinách přibývat ve stejném tempu, jak u nich bude ubývat čeledi (ukáže nám to sčítání lidu z r. 1930 a příští!), dá se očekávat, že pracovní doba, zejména v době pilných prací, ještě nevzroste. Nenastane-li však tato eventualita, délka pracovní doby v těchto malopodnicích spíše ještě stoupne (souběžně s oddrobováním středního majetku selského, jež pozorujeme již dnes).

Na základě výše uvedeného je tudíž jen přirozeno, že odmítly veškeré organisace zemědělské a limine o zásadách event. zkrácení pracovní doby v zemědělství vůbec i jen jednat. Nemohou přece jednati o něčem, co příčí se přirozeným základům zemědělství, jeho dnešním těžko změnitelným poměrům dělnickým, jeho mini-

mální rentabilitě, jejíž vzestup stejně jest problémem budoucnosti pravděpodobně nikoli dohledné, jedním slovem nemohou a nebudou jednat o věci apriori neproveditelné. Jak postaví se k osnově průmysl, obchod a doprava, kde nezaměstnanost notoricky existuje a kde jí přibývá, to jest jejich věcí, do toho se jim zemědělství plést nebude. Ale chtít někde potírat nezaměstnanost, kde jest její pravý opak, to by bylo přece až příliš groteskní.

Třebaže tedy naše prosté selské obyvatelstvo tak těžko se vyrovnává s pojmem nezaměstnanosti jemu tak vzdáleným, uvažujeme my větší zemědělští podnikatelé o této smutné skutečnosti přece jen poněkud jinak. My známe přirozeně průmyslovou, respekt. městskou nezaměstnanost buď z vlastního názoru nebo z tisku, představujeme si přibližně aspoň její příčiny a neuzavíráme se ovšem ani jejím těžkým důsledkům jak pro postižené samotné tak i pro hospodářství republiky vůbec. Avšak my známe nezaměstnanost ještě i odjinud, totiž ze svých vlastních podniků. Loni a letos pozorujeme totiž, aspoň u nás v jižních Čechách, na Českomoravské vysočině a na Šumavě, že neodchází z našich vesnic již tolik sezonního dělnictva jinam, jako v letech dřívějších, nýbrž že hledají si tito lidé — muži i ženy — aspoň zčásti obživu na našich dvorech. Znatelné jest to zejména u žen, tu a tam přijdou nám do práce i taková děvčata, která dříve pracovala v továrnách textilních, u krejčích, v konfekci. Avšak mimo tyto snad přechodné zjevy pozorujeme v důsledku nezaměstnanosti i určitou trvalou infiltraci některých nezaměstnaných sil z průmyslu a živností do zemědělství. Tak jsem na př. já v posledních letech umístil ve svém podniku šoféra, jenž byl dříve ve městě, kolářského mistra, jenž býval dříve samostatným podnikatelem poblíže města, nezaměstnaného pekaře z Prahy, jenž jest u mne nyní koňákem, a krmiče dobytka, jenž býval dříve (špatným asi) elektrotechnikem. Na jiných statcích bude pravděpodobně podobných příkladů více. Zemědělství stalo se takto záchrancem snad tisíců nezaměstnaných městských existencí, třebaže především nevyučených nebo odborně méně zdatných. Nepochybuji, že za přibývající nezaměstnanosti v průmyslu a ve městech tato neorganisovaná infiltrace osob ztrativších své dosavadní zaměstnání do zemědělství v příštím roce bude se stupňovati.

Průmyslová nezaměstnanost znamená tedy již i tak, jak je tomu dnes, určité ulehčení dosavadní nouzi zemědělského velkopodniku o dělnictvo. Dávám tedy na uváženou, nebylo-li by možno, aby se z této dosud sporé infiltrace neorganisované stala infiltrace organisovaná a hojnější? Kdyby se ukázaly pravdivými známky, že se nám již nepodaří znovuvybudovati celý náš průmysl tak, jak jsme jej měli před vypuknutím přítomné krise, pak by nezbývalo opravdu nic jiného, nežli převést část průmyslového a obchodního zaměstnanectva — především ovšem toho méně zdatného, případně

onoho, které žilo ještě nedávno na venkově — do jiných zaměstnání, kde jest ještě místo pro rozmnožení sil — a to nemůže býti nikam jinam nežli do zemědělství. Chuť k návratu k nám není sic ani u obou výše jmenovaných kategorií veliká, ale nebudou-li míti obživy jinde a dostanou-li náležitě na srozuměnou, že podpora v nezaměstnanosti nepotrvá věčně, dají si jistě tak mnozí z nich říci. Zejména když při postupující mechanisaci v zemědělství najdou namnoze i místa odborným svým znalostem aspoň poněkud odpovídající. A menší část dá se jistě umístit i u inteligentních rolníků v lepších krajích. Průmyslové a zemědělské korporace měly by tento můj návrh uvážiti a společnou prací organisaci jeho co nejdříve uskutečniti. Byla-li za války a po válce možná převýchova značného počtu invalidů k povoláním novým, neselže ani nyní převýchova rovněž značného počtu nezaměstnaných, kteří nejsou přece také ničím jiným nežli invalidy války hospodářské, kterou nyní státy mezi sebou vedou. Záměrné převedení určitého počtu nezaměstnaných do zemědělství, kde místo ještě máme, patří zajisté do programu produktivní péče o nezaměstnané, třebaže pan ministr sociální péče tuto rozsáhlou možnost ve svém jinak úplném programu neuvedl.

Na konec chci uvésti ještě tři skutečnosti, jež nám nyní znenáhla zanášejí nezaměstnanost i k nám na venkov a do našich měsťeček, kde byla dosud pojmem paradoxním, jak jsem výše obšírněji dovodil. Nezaměstnanost živnostenských pomocníků a dělníků způsobují nám především naše berní správy, zdaňující venkovského živnostníka zcela paušálně podle počtu pomocníků. Venkovský živnostník protlouká se proto raději s několika učni, čímž ocitají se pomocníci bez práce a způsobuje se v některých živnostech přímo nouze o učně. Druhá skutečnost, podporující úpadek a nezaměstnanost maloměstských živností a obchodů, jest nerozumná snaha pomocnických hromad a některých jiných činitelů zavésti úplný nedělní klid po způsobu velkých měst i do našich měst a měsťeček venkovských. Toto „sociální“ opatření je na nejlepší cestě ubít úplně živnosti a obchod v těchto místech, poukázaných po výtce na obchod nedělní a sváteční, a připraviti tím znovu tisíce pomocníků a dělníků o chleba. Třetí skutečnost, jež přenáší nám nezaměstnanost nyní i do nejzastrčenějších horských vesniček, jsou smutné zprávy, že celá řada lesních panství letos nebude vůbec pasečit. Nebude práce v lese, nebude zaměstnání, nebude chleba ani v našich horských vískách. Nezaměstnanost přijde k chalupníkovi a baráčníkovi až do chalupy, i on pozná nyní teprve, čemu dlouho nemohl uvěřit, že příšera tato není jen výmyslem novin, nýbrž že skutečně žije a se množí.

Nepřál bych si však opravdu, kdyby se příšera ona na venkově příliš dlouho roztahovala a příliš rozmnožila, pak by již opravdu bylo tak zle, že by již nemohlo býti hůře. Neboť naším jediným světlým bodem v těchto přetěžkých dobách jest přece jen oprávněná naděje, že aspoň náš venkov vyjde z nich ve svém jádru zdráv a neporušen

— třebaže i značně zadlužen a po ztrátě tak mnohých druhdy zámožných rodin — že na něm budeme moci budovati opět nový a bohdá i pro venkov utěšenější život. —

Alfred M. Mayer.

Sčítání živnostenských závodů v roce 1930.

V popředí národohospodářského zájmu posledního desetiletí je otázka distribučního procesu, jež jako červená nit vine se spletí hospodářských problémů a různotvárností své povahy a svou souvislostí s řadou hospodářských jevů přímo nabádá k řešení. Řešení tohoto komplexu otázek není ovšem nikterak snadné; předpokládá pečlivou analysu celé struktury hospodářského dění přítomné doby a přesné vystižení všech činitelů, spoluurčujících jeho vývoj, při čemž zvláštního zřetele vyžaduje činitel lidský, jenž v úloze konsumenta hraje nemalou úlohu v distribučním procesu.

Studium distribučního procesu a otázek s ním souvisících obrátilo pozornost hospodářské veřejnosti na obchod a vložilo pod lupu jeho funkci zprostředkovatele mezi výrobcem a spotřebitelem. Podle toho, zda šetřením oběhu zboží zabýval se zastánce principu soukromopodnikatelského nebo vyznavač hospodářského kolektivismu, bylo výsledkem studia distribuční otázky buď tvrzení, že obchod ve své tradiční formě soukromého podnikání je jediným přirozeným způsobem směny statků, nebo názor, že dnešní obchod v moderním hospodářském životě nemá místa a musí býti nahrazen racionálním zorganisováním bezprostředního styku výrobce se spotřebitelem. Není účelem této stati řešiti nadhozený problém existenční oprávněnosti soukromého obchodu a formy obchodu vůbec; budiž jen dovoleno zmíniti se, že žijeme v době přechodu od hospodářství volného k jakési dosud nevykrystalisované vázanosti hospodářství větších celků a že touto pozvolnou transformací hospodářského života nebude nedotčen ani obchod.

Možno tedy říci bez nadsázky, že funkce obchodu v hospodářském ústrojí dnešní doby je jedním z hlavních problémů moderního hospodářství, charakterisovaného snahou po racionálnosti, a to jak ve výrobě, tak také — ba možno říci zvláště — v rozdělování statků. A právě s hlediska této racionálnosti vedou se proti obchodu do boje nejzávažnější důvody, z nichž hlavním je tvrzení, že obchod participuje na konečné ceně zboží podílem, jenž není nikterak úměrný významu jeho zprostředkovatelské funkce, a dále názor, ostatně velmi často zastávaný, že obchod je přesycen, jak co do počtu podnikových jednotek, tak co do počtu osob, v obchodě činných. Je nesporným faktem, že počet obchodů snad ve všech evropských státech po válce stoupl způsobem, který není v náležitém poměru s hospodářskou potřebou, zejména nikoli s kupní silou nebo počtem obyvatelstva. Podle německých statistik vzrostl počet obchodů v Německu po válce o 60% a je znám vý-